

da sem potoval z ameriškimi šoferji, s švedskimi delavci, z Belgijci in mnogimi drugimi prostovoljci. Krenili smo proti Perpignanu, od tam pa proti Pirenejem.

V eni noči je bilo treba prehoditi pot čez Pireneje. Povzpeli se približno 2000 metrov visoko, brez prehodnih alpinističnih priprav, pa je bilo zelo težko. Pred pohodom smo dobili alpargas (espadrile), ko pa je vodnik rekel »počitek«, smo vsi po vrsti popadali kot zadeti. Bili smo preutrujeni. Imeli pa smo močno voljo in željo, da pridemo čimprej v Španijo. Ko smo prišli zjutraj na vrh in se začeli spuščati proti Španiji in Kataloniji, smo zagledali prve republikanske milicinke. V tem trenutku sem se počutil, kot da sem se ponovno rodil. V meni je moč kar prekipela. Tekel sem v objem republikanski Španiji, kot da nisem vso noč pešačil prek Pirenejev. To je bilo skoraj nepopisno doživetje.

PRVI VOJAŠKI ZAJTRK

Odšli smo takoj v Figueras, neko staro trdnjavo,

ki so jo Španci sezidali proti Francozom. Le-ti so namreč pogosto vdirali v Španijo in se tam bojevali. To trdnjavo s kasarnimi in vsemi pripadajočimi vojaškimi objekti so Španci zgradili v Kataloniji. V tem kraju je bil rojen Salvador Dalí. Pozneje sem se, kot ambasador SFRJ v Parizu, prav zaradi tega povezal s Salvadorjem Dalijem, ki me je pogosto spominjal na čas, ki sem ga prebil v Figuerasu, in me spraševal, česa se spominjam. Priznati pa moram, da mi je tiste junijske dni ostal Figueras kaj malo znan, ker so nas že drugi dan, že se prav spominjam, poslali prek Barcelone v Balencijo, nato pa v Albacete. V Albacete je bil generalni štab internacionalnih brigad. Zame je bil med najlepšimi trenutki prvi vojaški zajtrk. V uniformah, medtem ko smo prepevali internacionalo v vseh jezikih, smo se ob svitu postavili v vrsto za zajtrk. Tu so bil prostovoljci mnogih narodnosti. V mestu Almansa, nedaleč od Albacete, smo imeli krajše vojaške vaje. Mene so dodelili v artilerijo in me poslali na madridsko fronto, kjer se je pripravljala največja ofenziva republikanske vojske. To

je bila vojaška operacija, ki naj bi odrezala Madrid in jim prišla za hrbet. Sicer pa je madridska fronta ostala do konca vojne skoraj nespremenjena. »No pasaran«, ta znamenila republikanska parola, se je vodila prav na tej fronti. Spominjam se svojih prvih doživetij, trenutkov, ko so avioni preletavali naše položaje in bombardirali, pa sem klical tovariša zraven sebe. Ta me je opomnil, naj ne vpijem, ker me »lahko slišijo« pi-loti fašističnih avionov.

Tiste dni so bili v bojih sestreljeni tudi neki nemški avioni, katerih piloti so se še pravočasno rešili s padali. Vse to se je dogajalo v neposredni bližini naših položajev in spominjam se, da smo jih morali reševati pred španskimi kmeti, ki so jih hoteli linčati. Odpeljati smo jih morali v štab, v Escorial, kjer naj bi jih zaslišali oziroma dobili od njih podatke o sovražnikovih enotah. To je bilo seveda zelo težko, ker jim je ljudstvo hotelo soditi že prej. Do teh pilotov, fašističnih ubijalcev, so ljudje kazali strašno sovraštvo.

IVO VEJVODA

OGNJENI KRST

Enota, v kateri je bila večina Jugoslovanov v Španiji, je nosila ime slavnega revolucionarja Djure Džakovića, ki je bil po Obznani ubit. Ko sem s skupino Jugoslovanov prišel v enoto, je bataljon počival v majhni vasi blizu Belchite, kjer so bili pred nekaj dnevi hudi boji s fašističnimi enotami. Quinto in Belchita sta bili dve znani, močno utrjeni falangistični oporišči, opremljeni z najmodernejšimi obrambnimi sredstvi, fašisti pa so ju zagrizeno branili zaradi njunega strateškega pomena.

Na teh položajih smo ostali le krajši čas. Po načrtu komande je bilo treba nadaljevati boj, da bi priregnili sovražnikove enote in na ta način vsaj deloma razbremenili madridski sektor, kjer je sovražnik vztrajno napadal, napovedovaje celo, kdaj da bo vkorakal v Madrid.

Nekega večera je padlo povelje za premik. Smer pohoda je bila znana samo komandnemu kadru našega bataljona. Pred odhodom so nam razdelili municijo in suho hrano za dva dni. Kolona se je vso noč premikala po ozkih vaških poteh. Sele pred zoro smo se ustavili v nekem gozdičku. V naši bližini ni bilo hiš, čeprav se je iz daljave razlegal pasji lajež. Pred nami se je vzpenjal manjši hrib, ki je imel kakih 850 m nadmorske višine. Čete so bile razporejene na položaje, na vrh hriba pa je bila poslana patrolja s puškomitraljezom, ki je imela nalogo, da opazuje teren v smeri sovražnikovih položajev. V tej izvidniški deseti ni sem bil tudi jaz. Hrib je bil brez drevja, obrasel samo s pritlikavim zelenim grmovjem in travo. Se preden smo prišli na položaj, nas je deseter ustavil in ukazal, naj dva borca odideta na sam vrh in od tam opazujeta sovražnikove linije oziroma njegovo premikanje. Drugi smo posedli po travi tam blizu. Dan je bil jasen, zato bi nas sovražnikovi izvidniki prav lahko opazili. Po krajšem ogledovanju se je deseter vrnil in nas obvestil, da so sovražnikove linije precej oddaljene in da so približno dva kilometra odtod naši položaji. Opazovalci vrh hriba so se menjavali vsaki dve uri. Ko sem prišel na vrsto jaz, sem videl, da je ob vznožju hriba zelena dolina, po kateri teče rečica. Na njenem desnem bregu so bili sovražnikovi, na levem pa naši položaji. Okrog poldne je priletel nad nami fašistični avion, ne da bi nas obstreljeval.

EKSPLOZIJE ZA HRBTOM

Na teh položajih nas je zatekla noč, jaz pa sem pričakoval svoj ognjeni krst v Španiji. Tedaj so se pripeljali mimo nas naši tanki ob hudem hrupu motorjev, ki se je razlegel v noči daleč naokrog. Vsi smo se jih razveselili, saj nam je njihov hrup vlival neko novo moč. Komaj smo čakali, da se začne napad. Takoj za tanki je morala na pot tudi pehota. Pred zoro nam je četni komandant povedal bojno nalogo naše čete. Hkrati so se zaslišali tudi prvi topovi, ki so tolkli

naše zaledje, vedno pogosteje pa so se razlegale eksplozije v sovražnikovih linijah. To je bil začetek priprave za napad. Malo pozneje je tudi sovražnikova artilerija začela tolči v smeri, kjer je bilo naše orožje. Na sovražnikovi strani pa je bilo čutili vedno večje vrenje in razburjenje. Po artilerijski pripravi so tudi naši tanki dobili ukaz za premik. Hrup njihovih motorjev se je mešal z lajanjem strojníc in posameznimi topovskimi eksplozijami. Dán je bil ukaz za ogenj, ker smo bili že na dosegu sovražnikovih pušk. Ogenj je bil vedno hujši, toda v moji bližini ni bilo ranjenih tovarištev. Med nami novinci, ki smo tu doživljali svoj ognjeni krst, so zbudjale največje presenečenje tako imenovane dum-dum kroglice. Te so eksplodirale za našimi hrbti ob dotiku s kako vejo ali bilko in spominjam se, da sem imel stalno vtis, kot da nas sovražnik tolče za hrbtom. A sovražnik se je kmalu začel umikati pred našimi tanki in hitro smo se znašli v njegovih rovih in utrdbah, ki so bile prazne in porušene ter so zoporno zaudarjale po vlagi. V nekem takem strojničnem gnezdu sem zagledal razmetane dele strojnice, v drugem kotu pa ranjenega fašista, ki so ga sonarodnjaki ob umiku zapustili. Ko sem stopal mimo njega, sem slišal, kako izgovarja besedi »madre mia« (mati moja), ki ju takrat še nisem poznal, hkrati pa je upiral v nas proseče poglede.

Naš napad na fronti, široki kakih deset kilometrov, se je nadaljeval ves dan. Sele zvečer

smo dobili ukaz, naj se ustavimo na enem izmed gričev in se čimbolje utrdimo, ker smo za drugi dan pričakovali sovražnikov protinapad. Bil sem že hudo utrujen in komaj sem čakal na trenutek, ko se bom lahko malo ulegel na tla in se odpočil. Ker sem imel vso obleko popolnoma premočeno, sem izvlekel iz torbe suho srajco, a prav ko sem se začel preoblačiti, sem zraven sebe opazil nekega tovariša, ki me je posmehljivo gledal in mi nazadnje vrgle v obraz: »Glej ga no, novinca, misli, da je še zmerom pri svoji mami!« Njegove besede so zbudile v meni žalost in on je to najbrž opazil, ker me je brž nato vprašal: »Ali ima, mater še živo, tovariš?« Povedal sem mu, da so mi starši že zdavnaj umrli in Gavro, tako se je imenoval ta moj tovariš, je bil od tega trenutka do mene zelo pozoren, trudeč se, da mi ob vsaki priložnosti pomaga. Bil je iz Bosne, srednje visok, a zelo močnega telesnega ustroja. V Španijo je prišel iz Francije, kjer je delal kot gozdni delavec. v bojih se je odlikoval s pogumom in natančnim streljanjem. Kadarkoli je zasedel kak položaj s puškomitraljezom, niso mogli fašisti tja niti pokukati. Njegov puškomitraljez smo zmerom prepoznali po redkejših in krajših rafalih, toda točnih zadetkih. Bil je uren, kadar smo napadali, med umikanjem pa zelo počasen. Zato nas je zmeraj skrbelo, da je ne bi zaradi tega izkupil. Z Gavrom sem se seznanil prav ta dan in odtodaj se nisva več ločila.

(S. KEDŽIĆ) OBREN STIŠOVIĆ

Nedolžne žrtve vojne